

mændene i Malt herred, Hans Nielsen i Egeris, samt tre Askovmænd besigtigede liget i Terkel Jensens gård. Manden var skudt over venstre bryst, hvor der var så stort et hul, at man kunne sætte en finger deri, og ved hullet på stuedøren var der sveden af ild og sværtet af krudt.

Der udstedtes stævning mod rytteren. Den forkyndtes for hans værtinde. Selv var han åbenbart over alle bjerge.

H. K. Kristensen.

(Malt hds. fb. 1682 21/10).

BYENS PÆL PÅ TORVET

Den på flere områder højt fortjente Vardeoverlærer Jens Olsen offentliggjorde i sin tid nogle årgange af Varde bys regnskaber fra 1600-tallet. Det var navnlig for derved at belyse byens tilstand under dette århundredes ødelæggende krige.

Af regnskaberne fremgår det, at 1. september 1658 havde byen en udgift på »en pæl, der stod på torvet, hvortil medgik 3 pund stangjern til maner og ringe«. Jens Olsen tilføjer: »Hvad denne brugtes til nævnes ikke.«

Det er dog ikke vanskeligt at forklare. I flere af vore gamle købstæder stod nemlig helt fra middelalderen en skampæl, »byens kag«, på torvet. Varde har altså også haft sin. Og kagen var i simpleste form en solid pæl med de nødvendige jernbånd og lænker.

Det var et straffeinstrument. Man brugte den, når delinkventer skulle hudstryges. Han eller hun blev da lænket fast til pælen under piskningen. Hugo Matthiessen giver følgende malende skildring af dette instrument:

»Midt paa Stadens Torv, hvor Bytinget holdtes un-

der aaben Himmel eller et primitivt »Tingskjul« tæt ved Raadhuset, og hvor den nærliggende Kirke bredte sin Fred over de Handlendes Bænke og Boder, knejsede paa Hæderspladsen fra gammel Tid en skummel Støtte, hævet et stykke over Stenbroen paa en anselig Underbygning. Skafotagtig og imponerende rejste den sig frit og synlig fra alle sider, som gjaldt det om, at alle og enhver, der færdedes her i Hjertet af Byen, kunde faa Øje paa den og alvorligt lægge sig paa Sinde dette mørke Symbol paa Øvrighedens revsende Magt«.

Mens det ser ud til, at Varde, der jo kun var en mindre købstad, stadig har betjent sig af en beskeden skampæl, der dog foroven godt kan have haft en eller anden afsluttende figur som den bekendte udskårne »kagmand« i Tønder, som nu findes på Tønder museum, udviklede kagen sig flere steder til en bygningsagtig fremtoning, hvor straffen rigtig kunne publiceres og virke alvorligt afskrækkende på de sammenstimlede tilskuere. I flere købstæder kunne pælen have en »disk«, hvorfra synderen måtte »springe af kagen«.

Ribe havde ligeledes sin kag på torvet, og at den var anderledes flot end Vardes, kan man slutte af, at da den 1594 blev gjort istand, brugtes dertil 7 egefjæle og en betydelig arbejds løn. I Kolding var det en 9 alen høj pæl med en 3½ alen lang egeblok som »postyr«. Den har antagelig stået på et muret fundament, da der 1582 ofredes 400 mursten på den. Ringkøbings kag var som Vardes en simpel træpæl. Den er nu i Nationalmuseets varetægt.

Tyve og bedragere, skøger og ruffersker straffedes her. Hertil sømmedes tyvenes afskårne ører, meneders afhuggede fingre, hertil bandtes skøgers afklippede hår og her anbragtes falske pottemål og bageres undervægtige brød. I lange tider var kagstrygning det vigtigste middel i kampen mod usædeligheden, og fra

1617 skulle kvinder, der 3 gange havde født børn uden for ægteskab uden al nåde straffes »til kagen«. Men da kagstraffen medførte æreløshed, så var de dermed også udstødt af godtfolks selskab, og derfor måtte de jævnlig for overhovedet at kunne leve »rekruttere prostitutionens stående hær«.

Kagstrygning afskaffedes ved lov 1866. Da havde Varde kag længe været forsvundet fra torvet.

Under svenskekrigene sank moralen, så det var ikke overraskende, at byen da satte skampælen i brugbar stand. Det var ikke blot »Varde galge«, der var velbekendt. Alle borgere vidste også god besked om »pælen på torvet«.

H. K. Kristensen.

(J. Olsen i Jy. Sml., 2. rk. IV 477. Hugo Mathiessen: De kagstrøgne 48—64).

EN ØLGODKAPELLAN

På en stol i Ølgod kirke kan man læse:

FRA 1670
Erasmus
Claudij Sagerus
Coldingensis
Til 1674 10 ap.
SI W

Man plejer at regne med, at sådanne indskrifter minder om degnene, som her under de lange prædikener havde forkortet tiden med en art husflid. Imidlertid kender man Ølgod degn på den tid, og han hed ikke Sagerus, men Mads Olufsen. Allerede 23. juni 1652 aflagde han eden som degn i Ølgod. 1682 havde han endnu sin kone, er her ved matrikuleringen 1683